

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Кафедра фінансів

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Декан економічного факультету

д.е.н., професор. _____ А. Д. Діброва

Протокол № 10 від «20» червня 2019 р.

“РОЗГЛЯНУТО І СХВАЛЕНО”
на засіданні кафедри фінансів
Протокол № 11 від «10» червня 2019 р

Завідувач кафедри
д.е.н., професор. _____ Н. М. Давиденко

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Бюджетний менеджмент

(назва навчальної дисципліни)

напрямок підготовки _____ 0501 «Економіка і підприємництво»
(шифр і назва напрямку підготовки)

спеціальність _____ 8.03050801 «Фінанси і кредит»
(шифр і назва спеціальності)

спеціалізація _____ «Наукове забезпечення фінансового менеджменту та фінансових послуг для агробізнесу», «Корпоративні фінанси», «Фінансова аналітика у сфері бізнесу», «Банківське обслуговування аграрних підприємств»
(назва спеціалізації)

факультет _____ Економічний
(назва факультету)

Київ – 2019 р.

© Титарчук І.М., 2019 р.

1. Опис навчальної дисципліни

Бюджетний менеджмент

(назва)

Галузь знань, напрям підготовки, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень		
Галузь знань	0305 « Економіка підприємства» (шифр і назва)	
Напрямок підготовки	0501 «Економіка і підприємництво» (шифр і назва)	
Спеціальність	8.03050801 «Фінанси і кредит». (шифр і назва)	
Освітньо-кваліфікаційний рівень	Магістр (бакалавр, спеціаліст, магістр)	
Характеристика навчальної дисципліни		
Вид	Вибіркова	
Загальна кількість годин	108	
Кількість кредитів ECTS	3	
Кількість змістових модулів	2	
Курсовий проект (робота) (якщо є в робочому навчальному плані)	 (назва)	
Форма контролю	Залік	
Показники навчальної дисципліни для денної та заочної форм навчання		
	денна форма навчання	заочна форма навчання
Рік підготовки	5	5
Семестр	2	2
Лекційні заняття	16 год.	4 год.
Практичні, семінарські заняття	16 год.	6 год.
Лабораторні заняття	год.	год.
Самостійна робота	76 год.	год.
Індивідуальні завдання	год.	98 год.
Кількість тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних самостійної роботи студента –	2 год. 4 год.	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою вивчення курсу дисципліни “Бюджетний менеджмент” є надання студентам теоретичних та практичних знань для розкриття можливостей, набуття навичок щодо організації бюджетного процесу в Україні та управління ним, а також виконання бюджету держави. Важливим при цьому є вивчення сутності бюджетних відносин і характеру їх впливу на суспільство, розкриття законів побудови і функціонування бюджетної системи, теоретичних засад системи державного фінансового регулювання в ринковій економіці.

Основним завданням курсу “Бюджетний менеджмент” є обґрунтування управління бюджетом та бюджетної політики в країні, а саме:

- вивчення функцій та структури органів оперативного управління бюджетом;
- набуття вмінь ведення обліку виконання бюджету у фінансових органах;
- вивчення місця та ролі бюджету в фінансовій системі;
- засвоєння теоретичних основ формування і використання бюджету держави;
- визначення завдань, функцій та структури виконавчих та законодавчих органів, пов’язаних з управлінням бюджетом;
- засвоєння теоретичних та практичних знань щодо організації виконання дохідної та видаткової частин бюджету;
- оволодіння знаннями щодо механізму складання, затвердження та виконання бюджету;
- формування знань з питань державного кредиту та управління державним боргом;
- вивчення процесу складання бюджетної звітності, контролю за виконанням бюджету.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати: сутність, функції, структуру бюджету держави, історію формування бюджетних відносин, будову бюджетної системи України, принципи бюджетного устрою, етапи бюджетного процесу (складання, розгляд, затвердження, виконання), функції органів управління бюджетним процесом,

процес формування доходної та видаткової частин державного та місцевих бюджетів, сутність міжбюджетних відносин;

вміти: вирізняти роль бюджету в системі відтворення та розподілу фінансових ресурсів держави, аналізувати сучасні бюджетні відносини та виявляти їх недоліки, моделювати нормальну та кризову фінансові ситуації, будувати моделі фінансових відносин, виявляти фактори впливу на бюджетний дефіцит та шляхи його покриття, будувати структурно-логічні схеми основних податків, аналізувати можливості і необхідність залучення зовнішніх ресурсів для виконання функцій держави, будувати моделі повернення державного боргу (внутрішнього та зовнішнього).

3.Програма навчальної дисципліни

І модуль «Економічний зміст та складові бюджетного менеджменту» включає 5 тем, в яких розглядаються загальні основи бюджетних відносин в Україні та менеджмент бюджетного процесу.

Тема 1. Сутність і складові бюджетного менеджменту

Суть бюджетного менеджменту та його місце в бюджетному процесі. Предмет та завдання бюджетного менеджменту. Система управління бюджетом: об'єкти і суб'єкти. Складові бюджетного менеджменту: бюджетне планування та виконання бюджету; контроль та облік виконання бюджету.

Тема 2. Структура бюджету держави як об'єкта управління

Сутність, функції та призначення бюджету. Види бюджетів. Бюджетний устрій та його принципи. Бюджетна система України. Правила складання та виконання бюджету. Порядок і терміни складання, розгляду проекту Державного бюджету. Порядок внесення пропозицій та зауважень до проекту бюджету. Затвердження Державного бюджету: зміст Закону України “Про Державний бюджет”.

Тема 3. Органи оперативного управління бюджетом

Функції та повноваження органів державної влади від Верховної Ради України до місцевих органів самоврядування в процесі управління бюджетом.

Розподіл обов'язків законодавчої та виконавчої влади у бюджетному процесі України. Загальнодержавні та місцеві органи оперативного управління.

Міністерство фінансів України – центральний орган державної влади в процесі управління бюджетом. Контрольно-ревізійна служба України та Рахункова палата Верховної Ради – як головні контролюючі органи в бюджетному процесі. Державна податкова адміністрація та податкова поліція – основні органи в процесі виконання фіскальної функції бюджету. Державне казначейство України як орган, що забезпечує ефективне управління коштами Державного бюджету.

Державний митний комітет та його підрозділи, органи Міністерства Внутрішніх справ, органи юстиції тощо, як органи нефінансового профілю по лінії наповнення бюджету.

Тема 4. Етапи бюджетного процесу та його регулювання

Зміст та структура бюджетного процесу. Теоретичні засади бюджетного процесу: зміст, принципи, завдання. Бюджетне прогнозування та його методи. Робота, яка передуює складанню проекту бюджету. Основні етапи розробки проекту бюджету держави.

Тема 5. Бюджетне планування

Зміст та завдання бюджетного планування. Процедура бюджетного планування в Україні.

Організація планування доходної частини бюджету та принципи її здійснення. Бюджетна класифікація доходів. Розпис доходів Державного бюджету України між центром і регіонами. Регулювання надходжень до бюджету.

Місцеві бюджети як складові Державного бюджету України. Структура місцевих бюджетів України. Прогнозування та планування проектів місцевих бюджетів. Кінцевий проект та затвердження місцевого бюджету.

Регулювання бюджетного процесу бюджетним регламентом: зміст та завдання. Відповідальність за порушення бюджетного регламенту.

Види та принципи фінансування з бюджету. Бюджетна класифікація видатків. Види прямих бюджетних трансфертів. Організація видаткової частини в місцевих бюджетах.

II модуль «Складання та виконання бюджету України» також включає 5 тем що розглядають організацію форм обліку, звітності та контролю бюджету, а також світову організацію бюджетного менеджменту.

Тема 6. Виконання бюджету

Суть та принципи виконання бюджету. Органи, що забезпечують виконання доходної частини бюджету. Система стягнення доходів до бюджету. Джерела формування грошових коштів бюджету.

Організація фінансування з бюджету. Напрями використання грошових коштів з бюджету. Розподіл доходів і видатків між окремими бюджетами.

Поняття та сутність касового виконання бюджету. Операції, що пов'язані з касовим виконанням бюджету.

Тема 7. Облік виконання бюджету

Облік касового виконання бюджету. Облік грошових надходжень та видатків бюджету. Органи, що здійснюють облік доходної та видаткової частин бюджету.

Тема 8. Звітність про виконання бюджету

Форми бюджетної звітності. Порядок складання, подання і затвердження документів по бюджетній звітності. Звітність органів управління по виконанню бюджету. Порядок затвердження результатів про виконання бюджету.

Тема 9. Контроль за виконанням бюджету

Сутність, види та методи бюджетного контролю. Органи державного фінансового контролю за виконанням бюджету. Класифікація ревізій. Оформлення результатів перевірок по виконанню бюджету.

Бюджетні позички: порядок видачі та погашення. Порядок проведення взаєморозрахунків та взаємозаліків між бюджетами.

Тема 10. Світовий досвід бюджетного менеджменту

Бюджетний менеджмент в різних країнах як ефективний важіль подолання криз та сталого розвитку економіки.

Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин												
	денна форма						Заочна форма						
	усього	у тому числі					усього	у тому числі					
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Змістовий модуль 1. «Економічний зміст та складові бюджетного менеджменту»													
Сутність і складові бюджетного менеджменту	2	1	1				2	2					
Структура бюджету держави як об'єкта управління	3	1	2										
Органи оперативного управління бюджетом	4	2	2				2	2					
Етапи бюджетного процесу та його регулювання	3	2	1										
Бюджетне планування в Україні	4	2	2				2	2					
Разом за змістовим модулем 1	16	8	8				6	2	4				
Змістовий модуль 2. «Складання та виконання бюджету України»													
Виконання бюджету	3	1	2										
Облік виконання бюджету	2	1	1										
Звітність про виконання бюджету	4	2	2				2	2					
Контроль за виконанням бюджету	4	2	2				2	2					
Світовий досвід бюджетного менеджменту	3	2	1										
Разом за змістовим модулем 2	16	8	8				4	2	2				
Усього годин	32	16	16				10	4	6				

4. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Суть бюджетного менеджменту та його місце в бюджетному процесі.	3
2	Сутність, функції та призначення бюджету.	3
3	Зміст та структура бюджетного процесу.	3
4	Суть та принципи виконання бюджету	3
5	Сутність, види та методи бюджетного контролю.	3

6	Бюджет у контексті світової фінансової думки, бюджетний контроль і аудит в світі	3
---	--	---

5. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Органи оперативного управління бюджетом	3
2	Зміст та завдання бюджетного планування.	3
3	Організація обліку виконання бюджету у фінансових органах.	3
4	Порядок складання, подання і затвердження документів по бюджетній звітності.	3

6. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1		
2		
...		

7. Контрольні запитання, комплекси тестів для визначення рівня засвоєння знань студентами

Варіант 1.

1. Сутність бюджетного менеджменту
2. Вертикальна структура органів державного казначейства
3. Бюджетний менеджмент в області, районі, місті (органи управління бюджетним процесом, структура бюджету, дефіцит бюджету, видаткова та доходна частини, методи вирівнювання бюджету, виконання та контроль за виконанням бюджету)

Варіант 2.

1. Предмет та завдання бюджетного менеджменту
2. Міністерство фінансів України – центральний орган державної влади в сфері фінансової діяльності
3. Бюджетний менеджмент в області, районі, місті (органи управління бюджетним процесом, структура бюджету, дефіцит бюджету, видаткова та доходна частини, методи вирівнювання бюджету, виконання та контроль за виконанням бюджету)

Варіант 3.

1. Система органів управління бюджетом

2. Робота, яка передуює складанню бюджету держави
3. Бюджетний менеджмент в області, районі, місті (органи управління бюджетним процесом, структура бюджету, дефіцит бюджету, видаткова та доходна частини, методи вирівнювання бюджету, виконання та контроль за виконанням бюджету)

Варіант 4.

1. Об'єкти і суб'єкти системи управління
2. Документооборот, пов'язаний з надходженням коштів до бюджету
3. Бюджетний менеджмент в області, районі, місті (органи управління бюджетним процесом, структура бюджету, дефіцит бюджету, видаткова та доходна частини, методи вирівнювання бюджету, виконання та контроль за виконанням бюджету)

Варіант 5.

1. Органи законодавчої і виконавчої влади управління бюджетом
2. Розпис доходів і видатків як основа виконання бюджету
3. Бюджетний менеджмент в області, районі, місті (органи управління бюджетним процесом, структура бюджету, дефіцит бюджету, видаткова та доходна частини, методи вирівнювання бюджету, виконання та контроль за виконанням бюджету)

Варіант 6.

1. Органи оперативного управління бюджетом
2. Організації при Міністерстві фінансів України
3. Бюджетний менеджмент в області, районі, місті (органи управління бюджетним процесом, структура бюджету, дефіцит бюджету, видаткова та доходна частини, методи вирівнювання бюджету, виконання та контроль за виконанням бюджету)

Варіант 7.

1. Органи не фінансового профілю
2. Організація видаткової частини бюджету
3. Бюджетний менеджмент в області, районі, місті (органи управління бюджетним процесом, структура бюджету, дефіцит бюджету, видаткова та

доходна частини, методи вирівнювання бюджету, виконання та контроль за виконанням бюджету)

Варіант 8.

1. Складові бюджетного менеджменту
2. Процедура бюджетного планування в Україні
3. Бюджетний менеджмент в області, районі, місті (органи управління бюджетним процесом, структура бюджету, дефіцит бюджету, видаткова та доходна частини, методи вирівнювання бюджету, виконання та контроль за виконанням бюджету)

Варіант 9.

1. Бюджет в економічній системі держави
2. Методи бюджетного контролю
3. Бюджетний менеджмент в області, районі, місті (органи управління бюджетним процесом, структура бюджету, дефіцит бюджету, видаткова та доходна частини, методи вирівнювання бюджету, виконання та контроль за виконанням бюджету)

Варіант 10.

1. Бюджетна система України
2. Рахункова палата - завдання, функції, структура
3. Бюджетний менеджмент в області, районі, місті (органи управління бюджетним процесом, структура бюджету, дефіцит бюджету, видаткова та доходна частини, методи вирівнювання бюджету, виконання та контроль за виконанням бюджету)

«Бланк тестових завдань»

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ			
ОКР <u>Магістр</u> напряму підготовки/ спеціальність <u>Фінанси, банківська</u> <u>справа та страхування</u>	Кафедра <u>Фінансів</u> 2019-2020 навч. рік	ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 3 з дисципліни Бюджетний менеджмент	Затверджую Зав. кафедри _____ (підпис) д.е.н., проф. Давиденко Н.М. 2019 р.

ПАКЕТ ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ

Питання 1. Система управління бюджетом складається з:

1.Сукупності органів управління
2.Прийомів збалансування бюджету
3.Етапів та методів здійснення управління в бюджетному плані підприємства
4.Президента та бюджетного комітету

Питання 2. Виконати бюджет означає:

1.Розробити основні прогностичні макроекономічні показники економічного і соціального розвитку України
2.Визначити відповідальність органів за порушення бюджетного регламенту
3.Забезпечити надходження запланованих доходів до всіх ланок бюджетної системи
4.Профінансувати заходи, затвержені в бюджеті підприємства

Питання 3. Державна фінансова інспекція та Рахункова палата підпорядковуються одному і тому ж державному органу:

1.– так
2. - ні

Питання 4. Знайдіть відповідність у визначенні понять

1.Бюджетний регламент	А. тривалість заходів щодо підготовки бюджетних запитів, затвердження та виконання бюджетів і звітування про здійснені фактичні бюджетні операції.
2.Бюджетний устрій	Б. визначає порядок і терміни складання, розгляду і затвердження бюджету, а також організація його виконання
3. Бюджетний цикл	В. організація і принцип побудови бюджетної системи, її структури
4.Бюджетний процес	Г. регламентований законодавством порядок складання, розгляду, затвердження звітів про виконання бюджетів

Питання 5. Чи відбулась в Україні реорганізація органів центральної влади?

Питання 6. Виділяють такі методи бюджетного фінансування:

1.Математичний, статистичний
2.Субвенції, субсидії, дотації
3.Нормативний, прямого рахунку
4.Відкриття кредитів, перерахування коштів з поточного рахунку бюджету на поточні/реєстраційні бюджетні рахунки розпорядників коштів

Питання 7. Розташуйте послідовність здійснення стадій бюджетного процесу:

1.Розгляд бюджету

2. Затвердження бюджету
3. Складання бюджету
4. Виконання бюджету
5. Затвердження звіту по виконанню бюджету

Питання 8. У сфері організації бюджетного процесу МФУ виконує такі функції:

1. Організовує роботу, пов'язану з складанням бюджету
2. Розподіляє і перераховує місцевим бюджетам кошти від загальнодержавних податків і зборів
3. Веде облік розпорядників коштів місцевих бюджетів
4. Передає до податкових інспекцій документи про стягнення у безспірному порядку до Державного бюджету штрафів

Питання 9. Знайдіть відповідність між визначенням і терміном:

1. Бюджетна субсидія	А. міжбюджетний трансферт на вирівнювання дохідної спроможності бюджету, який його отримує
2. Бюджетна дотація	Б. передбачає участь у фінансуванні певних заходів і програм бюджету, що її видає і що отримує
3. Бюджетна субвенція	В. разова виплата в грошовій або натуральній формі, що надається з коштів державного бюджету, місцевих бюджетів або із специфічних фондів фізичним і юридичним особам, місцевим органам, іншим державам

Питання 10. Складові доходів бюджету:

1. Податкові та неподаткові надходження
2. Надходження від операцій з капіталом приватних підприємств
3. Закріплені і регулюючі доходи
4. Офіційні трансферти та цільові фонди компаній

2. З якого року діє Конституція в Японії? Особливості ведення бюджетного процесу в цій країні.
3. Опишіть механізм управління державним боргом.

_____ (Титарчук І.М.)
(підпис)

8. Методи навчання

Методи, які використовуються при викладенні та засвоєнні матеріалу дисципліни:

- аналітичний метод передбачає мисленнєве або практичне розкладання цілого на частини з метою виокремлення суттєвих ознак цих частин (що стосується визначень з дисципліни бюджетний менеджмент, класифікації таких категорій як податки, збори, доходи, видатки тощо);

- синтетичний — це метод, який передбачає теоретичне або практичне поєднання виділених аналізом елементів чи властивостей предмета й явища в одне ціле (формування державного бюджету з доходів та видатків, розгляд функцій органів управління бюджетом тощо);

- дедуктивний метод передбачає рух у вивченні навчального матеріалу від загального до окремого, одиничного;

- индуктивний метод — вид умовиводу, в якому посилення і висновки є судженнями однакового ступеня загальності (від одиничного до одиничного, від загального до загального).

За рівнем самостійної розумової діяльності студенти використовують такі методи навчання: проблемний виклад, дослідний, частково-пошуковий.

Використання цих методів ґрунтується на послідовній і цілеспрямованій постановці перед учнями проблемних задач, розв'язуючи які, вони під керівництвом учителя активно засвоюють нові знання, що сприяє інтелектуальному розвитку особистості.

9. Форми контролю

Формами контролю знань студентів є поточний контроль, проміжна атестація та підсумковий контроль.

Поточний контроль здійснюється під час проведення семінарських та практичних занять і має на меті перевірку рівня підготовки студента у вивченні поточного матеріалу. Поточний контроль може здійснюватись шляхом усного та письмового опитування, розв'язку тестових завдань, підготовки доповідей та рефератів, виконання контрольних робіт студентами заочної форми навчання.

Проміжна атестація для студентів очної форми навчання має на меті визначити сукупність знань студента з дисципліни по завершенню певного етапу вивчення дисципліни і проводиться у формі контрольних завдань та тестування по кількох темах у вигляді модулів.

Підсумковий контроль проводиться в кінці семестру для визначення обсягу знань студента по закінченню курсу і здійснюється у формі іспиту (заліку).

10. Розподіл балів, які отримують студенти

Оцінювання студента відбувається згідно положення «Про екзамени та заліки у НУБіП України», затвердженого ректором університету 27.02.2019 р., протокол № 7

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою
90 – 100	відмінно
74-89	добре
60-73	задовільно
0-59	незадовільно

Для визначення рейтингу студента (слухача) із засвоєння дисципліни РДИС (до 100 балів) одержаний рейтинг з атестації (до 30 балів) додається до рейтингу студента (слухача) з навчальної роботи РНР (до 70 балів).

11. Методичне забезпечення

1. Бюджетний менеджмент. Практикум для самостійної роботи студентів економічного факультету спеціальності 8.03050801 «Фінанси і кредит»
// К.: Вид-во: «КОМПРИНТ» – 2014. – 20с.

12. Рекомендована література

Базова

2. Бюджетний кодекс України // Офіційний вісник України від 13.08.2010., № 59. [Електронний ресурс] – Режим доступу до кодексу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>

3. Бюджетний менеджмент: Навч. посіб. / Л. В. Панкевич, М. А. Зварич, П. Я. Могиляк, Б. І. Хомічак. – К.: Знання, 2006. – 293 с.

4. Бюджетний менеджмент: Підручник / В.Федосов, В. Опарін, Л. Сафонова та ін.; За заг. ред. В .Федосова. – К.: КНЕУ, 2004. – 864 с.

5. Бюджетний менеджмент: Посібник / Титарчук І.М., Негода Ю.В. – К.ЦП «КОМПРИНТ», 2014. – 305 с.

.Допоміжна

6. Стефанюк І. Б. Оцінка управління бюджетними коштами у світлі вимог нового Бюджетного кодексу /І. Б. Стефанюк // Фінанси України. – 2010. – №11. – С. 31-35.

7. Перший етап модернізації економіки України: досвід та проблеми /О.М. Алимов, О.І. Амоша та ін. ; за заг. ред. В.І. Ляшенка ; ІЕП НАН України, КПУ. – Запоріжжя : КПУ, 2014. – 798 с.

8. E-Government: Ten Lessons Learned from the Best Global Programs / Dr. Rainer Bernnat, Andrew, Johnstone-Burt, Dr. Wolfgang Zink, Dr. Frank Thomé. - Booz & Company. – 2010

9. Model of e-government: Estonian experience / Presenter Name Enn Õunapuu, Presenter Title Senior research scientist, Company/Institution Tallinn University of Technology, Institute of Informatics // Conference – 2012

10.Свобода інформації, прозорість, електронне врядування: погляд громадянського суспільства (аналітичні доповіді, збірка перекладів документів) /За ред. к.ю.н. А.В. Пазюка. - Київ: МГО "Праївесі Юкрейн", 2004.- 206 с.

11.Budget & Legislative Concepts Instructions // Michael Jordan, Director/ - March 2014

13. Інформаційні ресурси

12.Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої ради України. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/>.

13.Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://portal.rada.gov.ua>.

14.Офіційний веб-портал Державної казначейської служби України. – Режим доступу: <http://treasury.gov.ua/main/uk/index>.

15.Офіційний веб-сайт Державної митної служби України. – Режим доступу: <http://www.customs.gov.ua/dmsu/control/uk/index>.

16.Офіційний портал Державної податкової служби України. – Режим доступу: <http://sts.gov.ua/>.

17.Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

18.Офіційний веб-сайт Державної фінансової інспекції України. – Режим доступу: <http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/index>.

19.Офіційний веб-сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України. – Режим доступу: <http://www.minagro.gov.ua>.

20.Офіційний веб-сайт Міністерства екології та природних ресурсів України. – Режим доступу: <http://www.menr.gov.ua>.

21.Офіційний веб-сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/>.

22.Офіційний веб-сайт Міністерства енергетики та вугільної промисловості України. – Режим доступу: <http://www.mpe.kmu.gov.ua>.

23.Офіційний веб-сайт Міністерства інфраструктури України. – Режим доступу: <http://mtu.gov.ua/>.

24.Офіційний веб-сайт Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua>.